

PRÆST OG MENIGHED

ET TIDSBILLEDE FRA SØNDER JERNLØSE FOR 150 AAR SIDEN
Af Ferd. P. Blidstrup.

Da Staten i sin Tid var interesseret i, hvor meget Sognepræsternes Indkomster kunde beløbe sig til, idet »Hs. Maj. Kongens Intrader« [Statsindkomster] androg 10 pCt. af disse Indkomster, blev der paalagt Præsterne at gøre Indberetning om deres Indtægter.

Disse Indberetninger kaster Lys, ikke alene over Sognepræsternes Stilling i økonomisk Henseende, men ogsaa over Menighedernes mere eller mindre Utilbøjelighed til at »fodre« disse Embedsmænd, som de vist i mange Tilfælde ikke stod i noget synderligt Hjerteforhold til, men betragtede som Tilskikkelser, de maatte finde sig i at være blevne belemrede med, og hvem de vilde slippe saa nemt som muligt fra at ofre mere, end hvad de ad Lovens Vej blev tvungne til. Saaledes gaar det, naar en Regering som Formynder vil paatvinge aandelig Goder. Men Præsterne, som var afhængige af Befolkningens Villighed til at afgive store Dele af de Ydelser, som Embedet krævede, kom, naar det skortede paa denne Villighed, til at se paa Yderne som nærige, snedige og træske Mennesker, der ikke undte dem, hvad der krævedes af dem til Livets Behov.

Betegnende i saa Henseende er Præsten i Sønder Jernløse, C. Lunds Indberetning ⁸/₇ 1768.¹⁾ Han kom til Jernløse 1751, døde 1774, og der siges om ham, at han var »fornuftig og retskaffen, god Sanger og Musikus.« (Wiberg). Det er jo, menneskeligt set, fortræffelige Egenskaber; men betegner jo ikke, hvorledes han var som Præst.

¹⁾ Kilde: Additamenta 256 fol. i Universitetsbiblioteket.

Han indleder sin Indberetning med at takke Gud og Kongen, fordi der i de ham betroede Menigheder »er bleven rækket ham Leve Brød«. »Har dette ey været deelet til mig saa overflødig som til andre« — han skynder sig at tilføje, idet han frygter for, at han kan mistænkes for at se skævt til bedre stillede: »hvilke jeg i ingen deel misunder.« Og saa fortsætter han: »Men det har dog været nødtørftig underholdning for mig og mine i al tarvelighed og Sparsommelighed, hvor med jeg er velfornøyet, har i øvrigt kastet min Sorg paa Gud den Almægtige med det faste Haab, at han kand og vil forsørge mig. Gud er mit Vidne, at ieg begierer ikke at leee kræseligen, ey heller begierer ieg Viin for en svag mave; men nok er det, naar ieg kunde have den Lykke at betale hver Sit og bestride de mange Udgifter, som tiid efter anden paalægges, da ieg med mine gierne kand og vil være fornøyet med tarvelig og ringe Føde og Klæde, agtendes Fattigdom med freed og roelighed for et større Liggende Fæe end Riigdom og Overflødighed med Ufreed og mange Sindets Bekymringer.«

Han gør dernæst Rede for sine Indkomster, saa godt han kan, for der er saa mange uvisse; »Præsterne paa Landet har io næppe noget vist, saaledes som de i den verdslige Stat«, skriver han. K o r n t i e n d e n kan af forskellige Grunde ikke opgives til et bestemt Beløb; Vind og Vejr er den bl. a. afhængig af. Men O f f e r y d e l s e n paa de store Højtider giver ham især et Indblik i de fule Bønders Tænkemaade. Offeret er kun lidet: »en deel Gaardmænd, som sidder paa en heel Gaard, offerer for sig og Hustrue til en Høytid 8 à 10 Sk.; det er io ikke befalet, hvad en Bonde s k a l offere, det er en u-deter-

mineret [ubestemmelig] og en frivillig Gave. Følgelig giver nogle, som de kand og andre som de vil. Det er en Udgift, som Bonden kand gjøre som han tyckes, og hvor lidet Bonden end giver, saa var det dog noget, naar de kun vilde indfinde sig alle. Men Bonden har saa mange reservationer [Paafund for Tilbageholdenhed], hvoraf han betiener sig: v. gr. [d. e. verbi gratia, for Eksempel] dersom hans Hustrue er i frugtsommelige Omstændigheder ved Paasketiider, saa offerer han hverken til Paaske eller Pintse Dag; thi der har han i sinde at qvitte af for Barne Daaben og hans Kones Kirkegang.« Ogsaa Tjenestefolkene, som gaar ud af deres Tjeneste fra Sognet eller kommer ind i Sognet ved Mikkelsdag eller Paasketider, fikserer Præsten for det skyldige Offer. »Man holder sig ikke Lovens Bydende efterrettelig med at skaffe Skudsmaal; Husbonden ikke, fordi han først vil prøve det antagne Tyende, om det duer; og Tyendet ikke, fordi de først vil vide, hvorledes Madfars og Madmors Husholdning er, om de faar nok at æde og drikke.«.....»Bønder er saa snedige«, at de forstaar at skjule for Præsten, naar Tyendet er kommet, for at slippe for Offerydelsen. »Hvad skal Præsten gjøre, naar Bonden, Karlen og Pigen med udebliver med Offer?« Minder han Bonden derom »paa en sømmelig og anstændig Maade om sin Udeblivelse, faar han til Svar: Far, jeg havde ingen Penge, tiiderne er saa besværlige; mand har intet at sælge, at faae Penge for. Karle og Piger undskylder sig med, at de har ingen Løn faaet endnu af deres Madfar, fordi han havde ingen Penge; naar de faar, skal Præsten vel faae sit, — endskiønt det skeer ikke.«.....»Ved Mikkelsdag forlade de Sognet, og naar de endelig efter Prøvetiden skal have Skuds-

maalet paategnet, sender de en anden med det, af Frygt for at blive afkrævet Offeret. Hvad skal Præsten gjøre? At forholde Skudsmaalet, til Offeret er betalt, kand han ikke; og Offeret kan io efter Behag giøres til 2 Sk. eller 4 Sk., og desuden maa Præsten ikke tilbageholde Skudsmaal, men udsætter sig for Straf i Henhold til Lovens 3. Bog 19. Cap. 10. Art. pag 555. Og hvis de siger, de har offret, hvorledes skal da Præsten bevise sin Ret? Sidste Pintse-dag var hen ved 50 Mennesker borte af Jerløse Sogn. Vil nogen give mig 1 Rdl. for alle de udeblevne, overdrager ieg dem gierne, thi ieg venter mig ikke 2 Mk. deraf. — Hvad skal Præsten gjøre? De store og mægtige hielpe ikke som Qvinden fordem i Sunem, til hvilken blev sagt: Har du nogen Ting hvor udi mand kan tale for dig til Kongen eller til Strids-Høvidsmanden? 2. Reg. 4. [2. Kong.s Bog Kap. 4, V. 13: En Kvinde og hendes Mand har vist stor Omhu for Profeten Elisa, og denne vil da gerne gøre Gentjeneste. — Hvorledes lønnes Præsten for den Omhu, han har for sin Menighed?]

Og saa fortsætter Præsten: »Hvo veed eller kand opregne alle de Vanskeligheder, som nu een, nu en anden Præste-Mand maae gaae igiennem og liigesom liste sig frem, halv tigge, halv striide sig frem for at faae det ham allernaadigst tillagte Levebrød, dog ey nær saa rundeligt, som det dem af Hs. Kgl. May.st allernaadigst er tiltænkt.«

Naturligvis gør det samme sig gældende overfor Ydelsen i *A c c i d e n t s e r*. De er ringe og uvisse. »Liig Prædikener er nu næsten saaledes gaaet af Brug, at de sielden begieres.« Præsten paastaar, at »der i 4 Aar ey har været en Liig-Prædiken begiert i Søstrup Sogn. Ikke usædvanligt, at her i Sognet

[Jernløse²] ikke er begieret Liigprædiken i et heelt Aar, og skeer det, faaes sielden 1 Mk. for hver Daler før.« Barnedaab er det ogsaa smaat med; i et halvt Aar har han kun haft én Daab i Søstrup Sogn og en Kirkegangskone. »Heller i dette Aar hverken Trolovelse eller Brudevielse i Søstrup Sogn, og skeer det, er Følgeskabet saare ringe.«

Kvæg tienden er ogsaa en uvis Indtægt. »Det har været »fatale Aar med paakommende Syge. Bønderne er fattige og dertil vrangvillige og som heel desperate, at det er dem liige meget, enten de bliver ved Gaarden eller ikke.« — »Vel er det befalet, at af 1 Td. Hartkorn skal leveres 1 Pund Ost i Stedet for Melk i forrige Tider«; det er ligeledes bestemt, hvad der i rede Penge skal betales af hver Lam, Kalv, Føl, Bisværn. Det kan Præsten notere, men han faar det bare ikke. »Har nogen leveret Ost og da f. Eks. kun $\frac{3}{4}$ Pund i Stedet for 10 Pund efter deres Hartkorn, saa har det været saa elendigt, at fast ingen Mennesker kunde spise det. I det hele gaar det med Kvæg tienden saaledes, at »Bonden bruger alle de Kunster, han kand udtænke, og opgiver Tallet mindre, end han har.« Gaar Præsten ham saa paa Livet, saa kommer han med saa mange Udflugter og Indvendinger, »v. gr. det var et Lamme-Lam, det var degge Lam, det var en sildig fødning, en Vantrivning, eller er bleven borte, er død etc., eller de negter og sværger paa, at de ey havde saa mange, som i Bogen staaer skrevet, skiønt det er sikkert nok.« ..... »Den sletteste Gaas i heele flokken er tiende Gaasen til Præsten, hvilken de kalder Præste-

²) Præsten skriver J e r l ø s e. I »Esrombogen« 1201—50 benævnes Byen Jærløse, hvilket ogsaa skal være overensstemmende med Udtalen i Folkemunde, i alt Fald hos ældre.

Gaasen.« — G r i s e vil de ikke give Tiende af, og naar Præsten paastaar det, spørger de: »Skal vi da føde dem, inden de skal ydes til Tiende? Naar den er 8 Dage gammel, vil vi levere den.« Æ n d e r vil nogle ikke give Tiende af, »og har ieg endnu indtil denne Dag aldrig faaet en And i tiende, skiønt ieg veed den, som skulde give mig 6 Ænder i et Aar. — Ingen vil yde Æg; »de har ingen Høns; men da dog den rette raison er, at Bonde-Konen behøver Æg at komme i Hov-Posen; thi hun har ellers intet andet Suul.« K y l l i n g e r heller ikke; thi siger de, naar vi levere Æg, hvor kand vi da levere Kyllinger; det er jo af Æggene, Kyllingerne skal udklækkes. Og naar man foreholder dem, at det er efter Kongens Lov, de skal levere Kyllinger, saa spørger de: hvor store skal de da være, inden de skal leveres til Præsten? Og naar man svarer, at det er ikke determineret eller fastsat, men det har vel været Lovgiverens Mening, at de ey skal leveres, før de er spisefærdige; hvor til de som selvkloge har sagt: Nej, ikke saa; men naar Kyllingerne kand flyve op paa en spand at drikke selv, og naar Gieslingen kand afnippe sit græsstraa, saa kand vi yde dem; vil Præsten da ikke tage imod dem, det bliver h a n s Sag etc. Jeg taler af Erfaring; alt det har mødt mig her paa Stedet.« — Præsten maa finde sig i det og tage det, han kan faa.

»At sætte sin Villie igiennem med Stævnemaal vil gjøre mere Skade end Gavn; Præsten vil faae ont Rygte, ja Navn af uforføyelig, ukierlig, gierrig, malisieux, trættekier etc.« og Rettergang koste mere, end det hele er værd.

Men saa kommer Præsten i Tanker om, at Bønderne yder ham adskillige velvillige Tjenester: »Des-

uden trænger Præsten til en og anden velvillig Tjeneste hos Bonden, nu Kiørsel af et Læs Tørv fra Mosen, et Læs Brænde fra Skoven, undertiden langveis bort, nu Giødningen at udføre paa Præstegaardens Jord. Bonden veed nok, at det ingen Steds er befalet, at han skal gjøre Præsten den Villighed.« — Men Præsten føler dog, at han skal pænt bede derom; Herremanden derimod kan befale, og hans Ordre skal efterleves uden mindste Vægring.« Der er noget ydmygende i dette. Han har erfaret det, at Bonden respekterer Herremanden fremfor ham: »Præsten maa tit taale, at selv om han samme Dag havde aftalt Hielp af Bonden«, saa kommer Herremanden med sin Ordre, og »Præsten maa tie og taale«. »Paa saadan en slibrig Fod staaer det eene saa vel som det andet for Præsterne paa Landet.« »Naar Herremanden er Præsten affectioneret [hengiven], det kand hielpe til, at Præsten faar sit i Mindelighed (f. Eks. Kvægtiende); men faa Præster kan rose sig af den Lykke.« Især — følger han til — er det vanskeligt for Præsten at fordre hos deres Bønder, hvad han har Ret til, naar der er mange Lodsejere. I Jernløse-Søstrup Sogne var der ti. »Præstens Løve Brød er indivulse nexu combineret [nøje forbunden med] Bondens Skiebne, som til deels descenderes [stammer fra, er afhængig] af Herre Mandens Oeconomie.«

Præsten kommer i sin lange Indberetning ind paa mange Enkeltheder, hvad hans Lønningsforhold angaar; men da jeg kun har haft til Hensigt at give en Fremstilling af Præstens og Menighedens Forhold til hinanden i hin Tid, er kun anført, hvad der kunde bidrage til at faa en Forestilling derom.

Ferd. P. Blidstrup.